

TÜRKİYE HARSİ VE İÇTİMAİ ARAŞTIRMALAR
MERKEZİ KİTAPLARI

Seri
A

Sayı
1

İki tez koruması

— I —

Z. Gökalp, hayatı ve içtimaiyatı
HAKKINDA

Bu broşür, « İŞ » sahibi Ziyaeddin Fahri'nin İstrasburg Üniversitesi Fransa Devlet doktorluğunu kazanmak için vermiş olduğu « *Ziya Gökalp, sa vie et sa sociologie* » adındaki birinci tez etrafındaki Fransız feylesoflarından *Halbwachs, Blondel, Pradines, Guérault* B. lerle *Ziyaeddin Fahri* arasında İstrazburg'da 21 / birinci teşrin 1935 tarihinde cereyan eden münakaşanını anaçizgilerini anlatıyor.

(İŞ Mecmuasının ikinci cildinin birinci sayısında
neşredilen bu münakaşa ayrıca broşür haline
getirilmiştir.)

İSTANBUL
1 9 3 6

HER TÜRK'ÜN OKUMASI LAZIM BİR KİTAP
ZORLARA DAĞLAR DAYANMAZ

Yazan : AHMET HALİL

Paris'de başlayan ve Eyyüp de biten bir seyeyatin notarı hakkında gazeteler ne diyorlar :

(Zorlara dağlar dayanmaz, açık ve tabii, güzel bir üslupla yazılmış bir seyahatnamedir. İçinde güzel buluşlar var. Muharrir şairdir, şair olduğunu kitabının her satırı, bilhassa « Değirmen Suları » ünvanlı nefis şiir hissettiriyor.. Avrupa'da görülmüş şeylerin hikâyesi arasından memleket üfuklarını görmek, bu arada muhtelif memleket mes'elelerini düşünmek isteyen her Türk, bu küçük, kıymetli kitabı her halde bir def'a okumalıdır.)

İŞ, Sayı II. Sf. 130

(Kitabın adı, Türk kalbini bir taraftan geçmiş günlere çeken, bir taraftan da istikbale doğru uçuran hissî bir sahneden alınmıştır... Kitadaki yazıların hepsi nefisdir. Çünkü hepsi samimi bir duygunun ve temiz bir düşüncenin mahsulüdür. Fakat bu kitabı her Türk için okumağa lâayık bir kıymete ulaştıran bir yazı var : **BİR ROMANCIYA MEKTUP..)**

ZAMAN, 17 Ağustos 1934

Bulunduğu yerler

İstanbulda : AHMET HALİL, İKBAL, HAŞET

Ankarada : AKBA

İstanbulda bulunmıyanlar kitabı İŞ idare evinden isterlerse % 20 indirilir v 40 kuruşluk posta pulu mukabilinde hemen

adreslerine gönderilir.

Eserlerinden ve Mecmualarından Mecmuamızda bahsedilmesini isteyenler, ikişer nushasını Mecmuanın adresine göndermelidirler : İŞ MECMUASI, İSTANBUL

İki münakaşa

— 1 —

Ziya Gökalp, sa vie et sa sociologie

HAKKINDA

Münakaşaya iştirâk eden koruma encümeni azaları :

M. M. *Maugain* (İstrazburg Edebiyat Fakültesi reisi ve İtalya edebiyatı hocası) *Halbwachs* (İçtimaiyat hocası), *Ch. Blondel* (Ruhیات hocası), *Pradines* (Metafizik hocası), *Guèrault* (Felsefe tarihi hıscası), *Jaeger* (Şark dilleri hocası).

M. Maugain (Encümen reisi) — İzahınız bitti değil mi? Bu gibi tez izahları kısa olmalı

M. Pradines — Tez sahibinin gerçekten uzun bir izah yapmasının mesulü daha ziyade benim Reis B. in sorduğu suale bu itibarla ben cevap vereceğim. Ziyaeddin Fahri, ileri sürdüğü ve pek dikkate değer bulduğum (İçtimaiyat bakımından iş - Action au point de vue sociologique) düşüncesini tezlerinde yetsiye anlatmamış Bu hususu kendisinden müdafaa imtihanında daha ziyade aydınlatmasını istemiştim de . . .

M Maugain — Şimdi ilk tezini müdafaaya başlayacaksınız. Söz, tezlerinizle doğrudan doğruya ilişiği olan M. Halbwachs'ındır.

M Halbwachs — İlk çalışacağınız mevzuu kararlaştırırken doğrusu endişeli idim. Sanıyorum ki bir Türk aliminin doktrinlerine saplanıp kalacaksınız. Halbuki eserinizde doktrinden ziyade vakıalar var. Çok defalar okuyucuyu serbest bırakıyor ve daha geniş araştırmalar lâzım olduğunu ihsas ediyorsunuz. Tezinizin bu tarafı lehimize kaydedilecek bir nokta. Bununla beraber arzum yerine gelmiş değildir. İsterim ki Türk ailesi meselesini başlıbaşına ele alınız, ve bu mühim mevzuu kendiniz yokluyasınız.

Ziyaeddin Fahri — O zaman maksattan çıkmış olacağımı zannediyorum. Arzum Türk olmyan bir okuyucu dünyasına, bir Türk bilginin bir içtimai mesele etrafındaki araştırmalarını, araştırma usulünü göstermekti.

M. Halbwachs — Müellifinizin içtimaiyatında kendi tabirinizle bütüncü bir görüş var. Bütün içtimaiyat kolları, hatta amelî içtimaiyat da dahil olduğu halde... Sonra bu bütüncü içtimaiyat içinde tayin edici bir görüş eksik değil. Bu görüş gösterdiğiniz gibi, pek sevdiği Durkheim'ın tesiri altında vücade gelmiş. Dikkate değen böyle bir şahsiyete biz, hele Fransız içtimaiyat mektebi, hiç lâkayt kalamayız. Yalnız eserinizin bana verdiği intiba şu ki müellifiniz hocası saydığı Durkheim'ı tahrif (Déviation) değilse bile tefsir (Interprétation) etmiştir. Hattâ garibeli (paradoxal) taraflarda yok değil. Durkheim'ı anlayış tarzı güzel: Marx ile karşılaştırıyor ve ayrıldığı noktayı tahlil ediyor. Fakat tatbikata gelince: Durkheim'ın iş bölümünü meselâ, Marx vari anlıyor. Nitekim Osmanlı imperatorluğunun yıkılışında, milletlerin ayrılışında, iş bölümünün birinci derecede rol oynadığını söylüyor. Sonra Durkheim'da iş bölümü daha ziyade birleştirici, kaynaştırıcı bir rol oynar. Halbuki müellifinize göre iş bölümünün başlamasile Türkiyede Cami ve Kilise içindeki birlikler bozuluyor. Burada Durkheim'ın kendisinin de şaşacağı bir tefsirin bulunduğunu zannetmiyorsunuz?

Z. F. — Gökalpın içtimaiyatını bütün itibarile, Durkheim içtimaiyatına hakim olan sezgiden başka bir sezgi daha idare eder. Birkaç nokta da dediğimiz gibi içtimai bir iş görmek temayülü en önde gelir. Bununla beraber bu temayül araştırmalarına gayriilmî bir damga basmamızı icap ettirmez. Bize göre Gökalpın Durkheim'ı tefsirinde pek aykırı taraf yoktur. İş bölümüne birinci derecede rol tanımış değildir. Muhtelif milletler ve halklar Osmanlı camiası içinde zaten mevcuttu. Eski iktisadî cihazın yıkılması ve onun yerine yeni iktisadî bir cihazın meselâ makinenin ve iş bölümünün girişi Cami ve Kilise içindeki iki büyük birliği çözdü. Şu halde iş bölümünün oynadığı rol sebep olmaktan ziyade bir şart derecesinde kalır.

M. Halbwachs — Bana göre Osmanlı imperatorluğunun çözülmesi sadece siyasi olan bir izaha bağlanmalı. Bilhassa haricî siyasetin tesirleri asrî bir siyasi şekil olan milli hayata temayül gibi. Şu halde iş bölümünü bırakıp siyasi milli hadiselerin tesirlerini aramak daha ilmî olacaktır. Asıl bu amildir ki lisanî ve harsî olmyan toplulukları dağıtıyor.

Z. F. — Sizin bakımınız bu içtimai kompleksi daha etraflı görüyor.

M. Halbwachs — Münakaşaya değer noktalardan biri de maşerî tasavvurla millî telakki arasında müellifinizin yaptığı, yahut sizin ileri sürdüğünüz tefsirdir. Durkheim'ın maşerî tasavvurunda millilik mefhumu veya aksi mündemiç değildir. Ortada olan, belli bir içtimai grup. Bu gurup bir klan olduğu, gibi, imperatorluk çerçevesi içindeki bir gurup, site içindeki gurup da olabilir. Müellifiniz meşerî tasavvur ve vicdanı, millî tasavvur ve vicdana çeviriyor. Evvelkisini bütün vasıflarını ikinciye veriyor. Ne dersiniz, ve bu ne derece doğru?

Z. F. — Bu nokta hem Gökalp da böyledir, hem de bizim tefsirimizdir. Gökalp zamanının muhtelif millî camialarında, « Les régles... » de bir içtimai gurubu vasıflandıran her şeyi gördü. Durkheim'a bağlanması da buradan ileri geliyor zannedirim. Zira takıldığı bütün Fransız sistemleri içinde Durkheim'a kadar birşey, tatminkâr bir destek bulamadı. Nihayet Durkheim üzerinde durdu. Bu duruşun sebebi bize göre bu noktada aranmalı.

M. Halbwachs — Aranabilir, siz de arayabilirsiniz. Fakat müellifinizin Durkheim mevzularına sadıqlığı bir mesele olarak münakaşa edilmeli değil mi?

Z. F. — Evet, edilebilir.

M. Halbwachs — Türk ailesinin tiplerini araştıranlardan biri Grenard'dır. Durkheim, Granard'ı tenkit ediyor. Fakat Durkheim hiç bir zaman Türk ailesi meselesine sarılmadı. Sadece ihtimalli bir kayıt ileri sürdü ve Şark Türkistanındaki aile tipinin belki doğrudan doğruya maderi şekilden geldiğini, yani arada babanın hakim olduğu aile tipine girmediğini söyledi. Fakat bu ayrı, yalnız bir mahal Türklerine ait zaif ihtimalli bir kanaat. Gökalp bu kanaata dayanarak bir sistem kuruyor ve bütün Türkler de aile şeklinin her yerde ve her zaman aynı olduğunu ileri sürüyor. İhtimalli bir düşüncüyü bütün Türklere yayan Gökalp şiddetle tenkit edilemez mi?

Z. F. — Evet, bu tipi bütün Türklere yaymanın ruhu Durkheim'ın işaretidir. Fakat Gökalp delilsiz değildir. Bize birçok misaller ve vakalar veriyor. Muhtelif mıntaka Türklerinde kadının gördüğü nisbî saygıyı, cinsî totemleri aile dininde iki cinsin müsavilğini geçmiş de ve günümüzdeki vakalara dayanarak anlatıyor. Biz de bu nokta üzerinde durduk, Şarkta gezen birkaç Arap ve Avrupalı gezgincinin gördüklerini naklettik. Bütün bunlar bize Roma ve Çin ayarında bir Türk ailesinin mevcut olmadığını, aile tezahürlerinin Cermen tipine yaklaştığını gösterdik. Gökalp'ın ileri sürdüklerinin

faraziye olarak doğru olduğunu anlatmağa çalıştık. Bütün bunlarla beraber, birçok defalar dediğimiz gibi, Gökalp'da iş görme ihtiyacının bu yaymaya tesir ettiğini söyleyelim. Maksudı, müsavatsız bir Türk ailesinin kodunu vücuda getirmektir. Onun elinde ilim, bu iş için bir vasıta oldu. Fakat bu vasıtalık yüzünden araştırmalarına gayri ilmiîlik damgası basılamaz. Çünkü, Gökalp'ın sistemine aynı zamanda ilim yapmak endişesi alabildiğine hakimdir.

M. Halbwachs — Babanın hakim olduğunu gösteren patriyarkal ve agnatik ailede kadının Cermen tipine göre, aşağı mevkide olduğunu zannetmek doğru değildir. Nitekim Yunan siteleri karşısında Roma kadını daha mümtaz bir mevkide idi. Eski Yunan da müellifinizin dediği gibi Gynécè vardı. Sonra bugünkü Avrupa aile şekilleri, aynı zamanda kısmen Romanın bir devamıdır. Bu noktayı unutmamalı. Müellifiniz de Avrupa aile şekillerine temayül ediyor. Hattâ İsviçre kodunu olduğu gibi kabul etmeniz de bu temayülün gerçekleştiğini gösteriyor. Demek ki aile tipleri içinde yalnız pederî şekli tanımak, diğerlerine müsavatsızlık bakımından aşağı değer vermek doğru bir hüküm olamayacak...

Z. F. — Gökalp, bu noktada, Lâtin milletlerde, mese'â Fransız kodunda, aile ve kadın telakkisinin, Cermen ve Anglesakson halklarınıninkine göre geri olduğunu düşünen Avrupalı hukukçulardan müteessir olsa gerek...

M. Pradines — Bir başka mesele: Zannederim müellifiniz Durkheim içtimaiyatının tabiatını değiştiriyor. Gökalp'a göre Durkheim milliyetçi bir sosyoloğ. Kendisi de öyle. Halbuki Durkheim için milliyetçilik meselesi yoktur. Müellifinizde daha ziyade Barrès tarzında bir nasyoalizm var. Müellifiniz acaba kendine rehberlik eden Fransız içtimaiyatının ana düşüncesini değiştirmiyor mu?

Z. F. — Evet bu noktada böyle bir değiştirmeden bahsedilebilir. Yalnız şu nokta üzerinde durmak isterim: Her ne kadar Durkheim millet kelimesini bir düziye kullanmıyorsa da kullandığı grup ve cemiyet kelimeleri «millet» den farklı değildir. Mademki Durkheim, Cemte gibi insaniyet, umumî bir cemiyet düşünmüyor, mademki yalnız aile cemiyeti veya meslek cemiyeti, veya dar manada siyasi bir cemiyet düşünmüyor. Geriye ne kalıyor? Sınırı belli bir içtimai heyet değil mi? Böyle bir cemiyet, günümüzde, millet değilse nedir? Esasen içtimai gruba Durkheim'ın atfettiği dışlılık (objectivité), nüfuz (auterité), zorlayıcılık (coercition) gibi ayırıcı seciyeler, millî cemiyetin vasıfları değil midir? Gökalp, Durkheim'ın tesirine maruz

kalırken Türk İmparatorluğunu teşkil eden millî zümrelerin hepsi bu seciyeleri taşımakta idiler.

M. Guèroult — Kitabınızın bir notunda Durkheim'ın da ameli ve tatbiki içtimaiyata yabancı olmadığını, içtimaiyatının «İş» den çıktığını, bu noktada Gökalp ile Durkheim arasında bir yakınlaşdırma yapılabileceğini söylüyorsunuz. Biraz fikrinizi aydınlatırmısınız?

Z. F. — Demek istediğim şudur: Araştırdığımız Türk mütefekkeri, Durkheim'ın talebesi adedilebilir. İleri sürdüğü içtimai işler bilgi sahasındaki emeklerinin neticesidir. Bu hal, hocasına yabancı değildir. Durkheim, zamanının fertci cereyanına engel olacak bir harekette bulundu. İlk derslerini aileye hasretmesi, aile meselesinin zamanının Fransası için endişeli bir hal arzettiğindedir. İçtimaiyatının mevzularından biri olan normal meselesi aksiyon ihtiyacına bir cevap değil midir? Nihayet zamanının Fransası lâyük bir ahlâk ve terbiye arıyordu. Durkheim buna cevap verdi. Bugün radikal-sosyalistlerin ve sosyalistlerin lâyük terbiyede Fransız içtimaiyatına itimad etmeleri bundan ileri gelir. Durkheim'ın Fransız millî vicdanına terceman olmak üzere 1915 de neşrettiği harp broşürleri, icabında, ameli gayelerin fikre nasıl hâkim olduğunu göstermektedir. Dene bilir ki Gökalp, mensup olduğu cemiyetin yapısı icabı, bütün hayatında, Harp içinde Durkheim'a hakim olan hararet ile yaşadı. Şu halde tefekkür motifleri bakımından her iki mütefekker aynı vaziyettedir. Asıl ilmi çalışmaya gelince burada Gökalp'ın hocasına nisbetle aksiyona daha yakın olduğunu söylemek isteriz. Kendisi aynı zamanda ilim ve iş adamı oldu. Dünya harbi sıralarında Türkiyeye hâkim biricik siyasi fırkanın kültür, umumî siyaset işlerini o idare etti. Bununla beraber ilmi faaliyeti ilim ölçüsüne vurulduğu takdirde, kazanacak tarafı yine alimliğidir. Bilhassa aile içtimaiyatındaki mesaisi, Durkheim içtimaiyatının kanunlarından bazılarını sağlamaştıracak kadar ehemmiyetlidir.

M. Guèroult — Tezinizin neticesinde (Sf. 235) felsefe tarihinin bir (Chose) gibi karşılanmasından bahsediyorsunuz. Felsefi hayat bir Şey gibi nasıl göz önüne alınabilir?

Z. F. — Bize göre felsefe de diğer içtimai müesseseler gibi bir müessesedir. Sistemleri ve şahsiyetleri içtimai şeraite bağliyerek imkân nisbetinde izah güç değildir. Bu düşünüş feylesofların erijinalitelerini inkâra bir sebep teşkil etmez. Bilâkis sistemleri ve şahsiyetleri bir zincir halkaları halinde birbirine bağladığımız nisbette, bu halkalar içinde gözü ve dikkati çekenler daha iyi görülebilir.

M. Guèroult — Bir milletin felsefi hayatına yabancı unsurların kat'î surette karıştırılmaması lüzumunu ileri sürüyorsunuz. Halbuki

felsefe tarihinde bunun aksini gösteren misaller var. İşte 1870 Fransası

Z. F. — İki noktayı ayırmaklığımıza müsaade ediniz Bir halkın, bir milletin felsefî faaliyetine yabancı unsurların karışması meselesi başka, yabancı fertlerin karışması meselesi yine başka. Bunlardan birincisine hiç birşey denemez. Gerçek, 1870 den sonra Almanyaya giden Fransızlar, dönüşlerinde Fransanın fikir hayatına başka bir renk verdiler. Nitekim, Türkiyede de bugün görülen felsefî hayat, bütün fakırlığına rağmen yine bir şeydir, ve geçen asrın sonlarında Fransa ile temasın eseridir. Bizim ileri sürdüğümüz nokta ise büsbütün başka. Kendi muhitinde büyüklüğü ve orijinalitesi ne kadar dikkati çekerse çeksin, bir şahsiyetin değeri, o muhitten her manada ayrı bir muhitte hiçtir. Biz, diğer içtimaî müesseselerde olduğu gibi, içtimaî müessese olan felsefede de tarihi devamlılığa kuvvetle kani olanlarız. Bu devamlılık eğer hızlanmağa, kuvvetlenmeğe muhtaç ise, sebep ve amillerini yine o devamlılık içinde aramalı. Bir başka halkın daha çok serpilmiş olan felsefî faaliyetinden istifadeyi temin edecek olanlar, bu devamlılık uzviyetini teşkil eden unsurlardır, yoksa yabancı fertler değildir. Zira bu sonuncular yapılacak büyük İş in ve felsefî serpilmenin sırrını hissedemezler. Pek tabii ve zaruri olarak içlerinde o ateşi duymaktan uzaktırlar. Söylemek istediğimiz nokta bundan ibarettir.

M. Ch. Blondel — Gökalp « Örf » ü fertte bulmuyor. Ananeyi reddettiğine göre muhitte de bulmuyor. Diğer taraftan metafizikden de uzak. O halde « Örf » ün kaynağını düşünürken vuzuhtan mahrum. Ne dersiniz ?

Z. F. — Hakkınız var. Tard'ı reddediyor. Öte taraftan ananaye, mevcut adetlere isyan ediyor. Bu husus, hemen ilâve edeyim ki, Durheimda da müphemliğini muhafaza eder. Bununla beraber gerek Fransız, gerek Türk içtimaiyatçısını anlayabilmek için biraz tevakkuf lazımdır, kanaatindeyim. Durkheim da opinion'un fertte ve reel cemiyette bulunduğunu inkâr eder. Bununla beraber denebilir ki *Societe* tabiri onun sisteminde iki mana taşımaktadır. Biri reel, ham, kabuklu cemiyet. Diğer reel içinde doğmak üzere olan ve şeraite göre doğmak mecburiyetinde kalan has, dinamik cemiyet Bunun için değildir ki «Les règles...» de ham bir cemiyetin kaidelerine isyan eden Socrat'a medhiye yazıyor? Demek oluyor ki netice de Opinion yine ferttedir, fakat içinde cemiyeti yaşatan bir fert olmak şartıyla. Bizim müellifimiz iki tabir kullanır: Représentant, représentatif. Asıl mühim olan,

opinion'u temsil eden ikinci tipdir. Bununla beraber her iki içtimaiyatçıda da, bize göre, bir düğüm var. Başlangıçta ferdi, inkâr etikten sonra tekrar ferde baş vurmak, nihayet « akıl » ele almak demek değildir ? Başlangıçta bir nehir katresi olan fert, sonunda içtimai hayat kaynağı oluyor. Zaten Durkheim felsefe cemiyetinde meşhur tebliğini yaparken kendini sıkıştıran arkadaşlarına bu noktanın kördüğümlüğünü ifade etmişti. Aynı müphemlik, bizim müellifimizde de var.

M. Ch. Blondel— Türkiye maarifcülerinden M. Cevat'dan naklettiğiniz beraber-terbiye meselesinde Latinlerden tahsediyorsunuz (Sf. 234) Halbuki hatırladığıma göre ilk tedrisatta beraber - terbiyeyi ilk kabul eden İtalyadır ...

Z. F. — Zikrettiğiniz maarifci bu noktayı bugün için gözönüne almıştır. Keza biz de bugün için, Gökalp'ın tesirlerini araştırırken düşündük. Esasen Latin - Cermen ayrılığı veya beraberliği meselesi, bu gibi içtimai islahat davalarında yaşayan bir ihtiyacı haklı göstermek için bir vasıtaadır.

M. Jaeger — Gökalp'da birbiriyle çarpışan iki tabiat görülüyor: Şair, alim. Birincisi ilmi kontrol meselelerinde ikinciye engel oluyor ve bizi romantik bir alim karşısında bulduruyor. Bakınız: Biryerde (Sf. 206) Türklerin üç bin senelik siyasî bir Efendi olduğunu söylüyor. Bu fikir, Türk tarihini bilenler için ne derece doğrudur? Yakutlar, Finler ve Macarlara dayanarak ırkçılık yapıyor. Halbuki bu muhtelif halklar birbirlerinden dilce siyasetçe, içtimai yapıca o kadar ayırdır ki. Siz de müellifinizi çok seviyor sunuz. Bütün bu romantik telakkileri kabul ediyorsunuz.

Z. F. — Her içtimaiyatçı bir manâda romantiktir. Felsefi düşüncelerinin temelini cemiyet karşısında ferdi şu veya bu şekilde söndüğü duygusu teşkil eder. Müellifimizde bir de iş görme ihtiyacı, Türk milletini uykudan uyandırma ihtiyacı bu duyguyu daha keskin ve kuvvetli bir şekle sokmuştur. Bununla beraber Gökalpın içtimaiyatı başka, şairliği başka Kendisi şiir ile şuurun çağlarının başka olduğuna, birinin söylemesi için diğerinin susması lüzumuna kanmıştı. Üç bin senelik bir geçmiş sahibi olmak meselesi edebî bir şekil altında söylenmiştir. Nerede kaldı ki bu nokta tarihin aydınlığını henüz görmemiştir. Orhun abidelerile başlayan geçmiş, şüphesiz 3000 yıl değildir. Fakat bundan önceki devrin daha ne kadar geçmişe doğru uzadığını siz de kati surette kestiremezsiniz.

Muhtelif Turanlı halklar karşısında bir ırk romantizmi yapmak meselesine gelince bu hükmün esasını Gökalpte değil Richard'da bu-

luyoruz. Zaten hüküm reddedilemeyecek kadar sağlamdır, Yakut Türkleri, Türklerin etnolojisinde ilk halkadır. Klan aile şekli orada, saf türkçe orada Finler, Türklerden ziyade turancılığa alâka göstermişlerdir. Macarların «Turan» etrafındaki ilmi çalışmalarını benden iyi bilirsiniz. Bu vakıalar ortada olduktan sonra, Gökalp'ın yaptığı nihayet bir sistemciliktir. Sonra bazı Garp milletlerinin (Aryanizm) yapıları yanında Turanlı milletlerin (Turanizm) yapıları çok daha sağlam, çok daha reeldir, daha yakın, elle tutulur bir geçmişe maliktir. Nihayet şunu söyleyeyim: Gökalp'da bu Turan telâkkisi hep bir ilham kaynağı olarak kalmış, asıl müsbet ilim araştırmalarında kendisini ırk faraziyelerinden uzak tutmuş, çevresi belli bir Türk cemiyyetinin elle tutulan kültürünü, dilini, içtimaî varlığını yoklamıştır.

M. Jaeger — Kitabınızın şurasında, burasında bazı terceme yanlışlıkları var. Meselâ (Morale professionelle) i (Mesleki ahlâk) olarak (Sebil-ür Reşad) ı (Délivrance) olarak çevirmişsiniz (Sf. 174ilh)

Z. F. — Nasıl bazı latince veya fransızca kelimeler ingilizcede, almançada başka manâlar taşıyorlar ise, arapça kelimelerin çoğu da türkçede manâlarını değiştirirler. Türkçede kullanılan (Meslek), tamame (Profession) ifade eder. Bazan almanca *Stand* yerine de kullanılır. Mamafih sizin zannettiğiniz manâ da yok değildir. Meselâ P. Janet'nin (Doctrines....) eseri türkçeye (Mesalik...) diye çevrildi. Keza (Reşad) ı yanlış terceme etmiş değiliz. Türkçede bu manâyadır. Bununla beraber bir başka yerde biz bunu (Chmin dreit) diye de terceme ettik.

M. Jaeger — Gökalp bazı Avrupa muhitlerinde şair olarak tanınmıştır. Siz alim tarafını gösteriyorsunuz. Bununla beraber zannedirim ki, biliyografya arasında müellifinizin bütün eserlerini, meselâ pek mühim olan (Kızıl-Elma) yı zikretseydiniz, Türk olmıyan okuyucular için çok iyi olurdu.

Z. F. — Maksadım sosyolog Gökalp'ı tanıtmaktır. Bunun için mümkün olduğu kadar sahayı küçük tutarak yalnız içtimaiyata ait eserlerinin listesini verdim, Türk olmıyan okuyucular için Avrupalı Şarkbilgiçlerinin kaynaklarını gösterdim. Müellifimizi fazlaca tanımak isteyenler Fransızca, Almanca, İtalyanca olan bu kaynaklara baş vurabilirler.

M. Maugain — (Arkadaşlarile görüştükten ve üç buçuk saatlik münakaşayı kâfi gördükten sonra) İlk eserimize ait münakaşa ve müdafaa bitmiştir. On dakika fasıladan sonra ikinci tezinizin müdafaa-sına başlayacaksınız.

Üç ayda bir çıkar

İŞ Ahlâkı ve içtimaî ilimlerden bahseder

En geniş manada düşünülecek bir «*Ahlâkî ve İçtimaî-Bilgiler Mecmuası* «İŞ», milli harsın muhtelif dallarile ilişiği olan bütün Türk münevverlerinin mecmuasıdır. «İŞ» in Türkiyede vücuda getirmek isteği ilmi çalışma ve felsefi düşünme hareketi, ancak yerli kuvvetlerin yardımı ile serpilecek, gerek «İŞ», gerek «İŞ» in himayesi altında çalışan «*Türkiye harsî ve içtimaî araştırmalar merkezi*», yalnız düşündüklerine inanan ve inandıklarını düşünen Türk münevverlerinin alâkasına dayanarak yolunda yürüyebilecektir.

«İŞ» in yazıları beş çerçeve içinde toplanır :

I. — Denemeler : Felsefi, İçtimaî, ahlâkî meseleler etrafında şahsî bir emek mahsulü olan yazılar, kalem tecrübeleri.

II. — Çevirmeler : Ahlâkî ve içtimaî ilimlerle doğrudan doğruya veya dolayısıyla ilişkili tercümeler.

III. — Araştırmalar : İçtimaî müesseselerimiz ve milli hars tarihi üzerinde, muayyen meseleler etrafında, milli ve beynelmilel ahlâkçı ve içtimaiyatçılar hakkında vücuda getirilmiş sade tetkikler.

IV. — Bildirmeler : Ahlâkî ve içtimaî ilimlerle, milli hars ile ilişkili olan eski ve yeni eserlerin kitabiyatları.

V. — Olupbitenler : Muayyen memleket meseleleri, fikir hayatı ve hadiseleri üzerinde müşahedeler, notlar.

Dört sayıdan ibaret olan «İŞ» in yıllık abonesi yalnız bir liradır. Mecmuaya ait her türlü yazı ve abone işleri için şu adrese yazınız:

İş Mecmuası — İstanbul

«İŞ» in satıldığı yerler :

İstanbulda : İkbâl. Ahmet Halit. Haşet
Ankarada : Akba

İŞ

Üç aylık ahlak ve içtimiyat mecmuası

Revu trimestrielle turque de morale et de sociologie

Türkisches vierteljahrbuch für Ethik und Soziologie

La Revue «İŞ» vient de créer, outre sa publication trimestrielle, deux séries, l'une pour les ouvrages en langue turque (Série A), l'autre pour la publication en langue étrangère (Série B). Pour l'échange de Revues, ainsi que pour tous les renseignements, prière de s'adresser :

İŞ Mecmuası — İstanbul

İŞ

TÜRKİYE HARSİ VE İÇTİMAÎ ARAŞTIRMALAR MERKEZİ KİTAPLARI

Ş Mecmuamız biri Türkçe, öteki Fransızca Almanca ve İngilizce olmak üzere iki çeşit neşriyatta bulunmağa başlamıştır. Bunlardan Türkçe olanlar A serisi, yabancı dillerle çıkacaklar B serisi altında çıkarılacaklardır. «Merkez» in şimdiye kadar B serisine ait olmak üzere çıkarttığı kitaplar şunlardır :

Türk içtimaiyatçıları: Gökalp *Dr. Ziyaeddin Fahri* (Fransızca)
Ziya Gökalp, hayatı ve içtimaiyatı » » »
Türkiyede aile hukukunun değişmesi hakkında » » »
bir deneme

Avrupada ve Şarkta içtimai sınıflar *Dr. G. Kessler* (Almanca)

Ş Gerek A, gerek B serileri arasında eser neşretmek isteyenler, eserlerinin makine ile yazılmış bir müsveddesini doğrudan doğruya «İş» mecmuası araştırma merkezine göndermelidirler.

Ş Çıkmış eserlerinin ve neşrettikleri mecmuaların kitabiyatlarını ve tenkitlerini «İş» de görmek isteyenler eserlerinden iki nüshayı «İş» e yollamalıdır.